

МЕЂУНАРОДНИ ОКВИРИ И СТАНДАРДИ КРИВИЧНОПРАВНЕ ЗАШТИТЕ ПОЛНОГ ИНТЕГРИТЕТА ДЈЕЦЕ И МАЛОЉЕТНИКА

Др Иванка Марковић*

***Сажетак:** Сексуално злостављање и искориштавање дјеце представља такав облик криминалитета којег у савременом друштву карактерише изузетна експанзија, динамика, организованост и транснационална повезаност, а посебно старосна доб и узраст жртвава које су њиме погођене. У том погледу, овај вид избија у сам врх најопаснијег криминалитета, јер је усмјерен према дјецу, посебно женског пола, што може имати веома негативне импликације на психички и физички развој њихове личности. Стога је посљедња деценија прошлог, а поготово прва деценија овог вијека, обиљежена многобројним конференцијама и састанцима, како на европском, тако и на међународном нивоу, који су резултирали доношењем значајних конвенција, резолуција и декларација, којима се апсолутно забрањује сваки облик сексуалног злостављања и искориштавања дјеце. Аутор у раду анализира најзначајније међународне акте којима су постављени стандарди савремене кривичноправне заштите полног интегритета дјеце и малољетника.*

***Кључне ријечи:** сексуално, међународни стандарди, полни интегритет дјеце, сексуално злостављање и искориштавање дјеце.*

* Ванредни професор Правног факултета Универзитета у Бањој Луци.

1. Уводне напомене

Савремени развој друштва, којег карактерише нагли развој телекомуникационих система, те доступност компјутерске технике великом броју корисника, утицао је не само на ширење појединих облика сексуалног злостављања дјецe, већ и на већу доступност информација о овом друштвено неприхватљивом облику понашања. Посматрано са кривичноправног аспекта, сексуално злостављање и искориштавање дјецe представља такав облик криминалитета којег у савременом друштву карактерише изузетна експанзија, динамика, организованост и транснационална повезаност, а посебно старосна доб и узраст жртава које су њиме погођене. У том погледу, овај вид избија у сам врх најопаснијег криминалитета, јер је усмјерен према дјеци, посебно женског пола, што може имати веома негативне импликације на психички и физички развој њихове личности. Стога је посљедња деценија прошлог, а поготово прва деценија овог вијека, обиљежена многобројним конференцијама и састанцима, како на европском, тако и на међународном нивоу, који су резултирали доношењем значајних конвенција, резолуција и декларација, којима се апсолутно забрањује сваки облик сексуалног злостављања и искориштавања дјецe. Међутим, било би погрешно рећи да је друштво, прије наведеног периода, толерисало овакве и сличне облике повреде основних људских права и слобода дјецe. Наиме, Декларацијом о правима дјетета из 1959. године, која представља први акт којим су дефинисана дјечија права као посебна категорија људских права, прописује се да је “Дијете заштићено од свих форми запостављања, страха и искориштавања. Оно нити у једној форми не смије бити предмет трговине. Дијете се прије достигања одговарајућег старосног доба не смије слати на рад; оно не смије бити запостављено нити му се смије дозволити да обавља било какав посао, који може оштетити његово здравље и одгој или утицати на његов духовни и тјелесни развој”¹. Од тада па до данас донијет је низ међународних аката,

¹ В. чл. 9 наведене Декларације. Иако се овом одредбом изричито не наводи сексуално злостављање и искориштавање дјецe као облик искориштавања, јасно

како необавезујућег, тако и обавезујућег карактера, који на различите начине тангирају проблематику сексуалног насиља, односно сексуалног злостављања и искориштавања дјете. Неке од њих потписала је и ратификовала и Босна и Херцеговина и на тај начин преузела обавезу да своје национално законодавство усклади са нормама међународног права и стандардима које оно поставља у области заштите полног интегритета дјете и малољетника.

2. Акти Уједињених нација

Најзначајнији међународни инструмент који утемељује и таксативно набраја појединачна права дјетета јесте *Конвенција о правима дјетета из 1989. године*.² То је први документ у којем се дјетету приступа као субјекту с правима, а не само као особи која треба посебну заштиту. Појам дјетета одређен је у члану 1 ове Конвенције, а у њему се изричито каже да „у сврху на коју се ова Конвенција односи, дијете означава сваку особу млађу од 18 година, осим ако се законом који се примјењује на дијете граница пунољетности не одреди раније“. За разлику од Декларације о правима дјетета из 1959. године која има моралну снагу, Конвенција о правима дјетета је правни акт који има снагу закона и обвезује странке на придржавање њезиних одредаба, те укључује право надзирања примјене у државама које су је прихватиле и ратификовале. Потписивањем Конвенције о правима дјетета државе су преузеле обавезу да предузму одговарајуће

је да ова одредба односи и на такве дјелатности.

² Ова конвенција је усвојена на сједници Генералне скупштине УН 20. новембра 1989. године, а БиХ је постала чланицом ове Конвенције 6. марта 1992. године. Уставом БиХ је предвиђено да ће Босна и Херцеговина остати или постати уговорна страна међународних споразума који су наведени у Анексу I овог Устава, док се Анексом II, по принципу континуитета правних прописа, преузимају међународни документи које је ратификовала претходна Југославија. Принцип континуитета правних прописа предвиђен је и чл 12. Уставног закона за провођење Устава Републике Српске. У БиХ важи на основу Закона о ратификацији Конвенције УН-а о правима дјетета, «Службени лист Р БиХ», бр. 2/92 и 13/94).

законске, административне, социјалне и образовне мјере за заштиту дјетета од свих облика физичког или менталног насиља, повређивања или злостављања, запостављања или немарног поступања, малтретирања или експлоатације, укључујући и сексуално злостављање, док је под бригом родитеља, законских заступника или било које друге особе која се брине о дјетету (чл 19. Конвенције).

Одредбом **чл. 34.** Конвенције о правима дјетета предвиђена је обавеза држава чланица да штите дјецу од свих облика *сексуалног искориштавања и сексуалног злостављања*. Надаље, Конвенцијом је предвиђено да ће у ту сврху државе уговорнице нарочито предузимати све одговарајуће националне, билатералне и мултилатералне мјере за спречавање: **а)** навођења или присиљавања дјетета на учешће у ма којој незаконитој сексуалној активности; **б)** искоришћавања дјецe за проституцију или друге незаконите сексуалне радње; **ц)** искоришћавања дјецe у порнографским представама и материјалима. У истом контексту треба навести и одредбу **чл. 35.** Конвенције, којом се стране уговорнице обавезују да предузму све одговарајуће националне, билатералне и мултилатералне мјере да спријече отмицу, продају или трговину дјецом у било коју сврху или у било којој форми. На Конференцији коју су чланице Вијећа Европе одржале 1998. године у Стразбуру, а са циљем провјере предузетих активности утврђених Декларацијом и Планом акције који су прихваћени на Свјетском конгресу против комерцијалне експлоатације дјецe и младих (Штокхолм, 1996. године), закључено је да Конвенција о правима дјетета треба да послужи као концептуални и организацијски оквир у осмишљавању и provedби радикалне политике у превенцији злоупотребе дјецe.³

*Факултативни протокол уз Конвенцију о правима дјетета о продаји дјецe, дјечијој проституцији и порнографији из 2000. године*⁴ садржи нове стандарде за постизање циљева који су

³ В. И. Ковчо: Заштита сексуалног интегритета дјецe и малољетника, објављено у часопису «Дијете и друштво», год. 2. бр. 1. Загреб, 2000. стр. 10.

⁴ Босна и Херцеговина је ратификовала овај Факултативни протокол 2002.

утврђени Конвенцијом о правима дјетета и утврђује проширене мјере које државе уговорнице треба да предузму како би се гарантовала заштита дјецe од продаје, дјечије проституције и дјечије порнографије. Државе уговорнице су се обавезале да ће забранити продају дјецe, дјечију проституцију и дјечију порнографију на начин како је то предвиђено Протоколом (члан 1). У сврху наведеног протокола *продаја дјецe* је дефинисана као свако дјело или трансакција у којој дијете преноси нека особа или скупина особа другим особама за накнаду или било какву другу награду, а *дјечја порнографија* значи приказивање, било каквим средствима, дјетета у правим или симулираним експлицитним сексуалним активностима или приказивање сексуалних дијелова дјетета у сексуалне сврхе (чл. 2. тачка а и б). Тачком ц овог члана дефинисана је *дјечија проституција* као употреба дјетета у сексуалним активностима за накнаду или било какав други облик награде. С тим у вези, свака држава чланица је дужна осигурати да се, као минимум, сљедећа дјела и активности у цјелости обухвате кривичним правом, било да су те повреде учињене у држави или у иностранству, било да су учињене појединачно или организовано: **а)** у контексту *продаје дјецe* како је утврђено у члану 2: (I) Нуђење, изручивање или прихваћање, било којим средствима, дјетета у сврхе: а. сексуалног

године (Службени гласник БиХ, Међународни уговори бр. 5/02). Приликом доношења овог протокола државе су се позвале на Међународну конференцију о сузбијању дјечије порнографије на Интернету (Беч, 1999.), те посебно на њене закључке који заговарају свјетску криминализацију производње, дистрибуције, извоза, преноса, увоза, намјерног посједовања и оглашавања дјечије порнографије. Значајан међународни скуп под називом: Сексуално злостављање дјецe, дјечја порнографија и педофилија на Интернету: Међународни изазов, одржан је и у Паризу 18. и 19. јануара 1999. године, у организацији Унеска. У његовом раду је учествовало више од 300 стручњака за заштиту дјецe, стручњака за Интернет, представника влада, правника, стручњака за медије и других. Циљ овог скупа је био да се размотре могућности борбе против педофилије и дјечије порнографије на Интернету. На крају састанка донијети су Декларација и План дјеловања, који представљају први корак у кидању окова шутње која окружује проблем сексуалног злостављања дјецe: шутње саме дјецe, шутње извршиоца, шутње судова и правде, шутње психолога и психијатара.

искориштавања дјетета, б. трансфера органа дјетета ради добити, ц. укључивања дјетета у присилни рад, (II) непрописно добивен пристанак, као претпоставка за посвојење дјетета кршењем важећих међународних правних инструмената о посвојењу, б) нуђење, добивање, те давање дјетета за *дјечију проституцију*, како је утврђено у члану 2, и) производња, дистрибуција, ширење, увоз, извоз, нуђење, продаја или посједовање у горе наведене сврхе *дјечије порнографије* како је утврђено у члану 2. Протокола. Свака држава странка ће казнити ове повреде одговарајућим казнама које узимају у обзир њихову тежину, при чему ће се предвидјети кажњавање и за покушај и различите облике саучесништва у наведеним радњама. Протоколом се намеће велики број обавеза државама потписницама, које имају за циљ јачање међународне сарадње у области спрјечавања, откривања, истраживања, судског гоњења и кажњавања лица одговорних за дјела која укључују продају дјецe, дјечију проституцију, дјечију порнографију и туризам у сврхе сексуалног искориштавања дјецe.

Питање сексуалног злостављања дјецe регулисано је и *Конвенцијом међународне организације рада (ИЛО) о забрани и тренутној акцији на елиминацији најтежих облика рада дјецe Бр. Ц182 (1999)*,⁵ која у дефиницији најгорих облика дјечијег рада садржава “*кориштење, подвођење или нуђење дјетета за проституцију, за производњу порнографског материјала или порнографске представе*” (члан 3). У истом контексту треба споменути и *Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и дјецом, који допуњава конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминала од 15. новембра 2000. године* (оба документа ратификована од стране БиХ). У питању је први међународно обавезујући акт који се експлицитно бави превентивним мјерама против трговине људским бићима, уз поклањање посебне пажње женама и дјеци, затим питањем заштите

⁵ Објављена у «Службеном гласнику БиХ»- Међународни уговори, бр. 3/01.

и помоћи жртвама такве трговине, уз пуно поштовање њихових људских права и најзад унапређивањем сарадње међу државама потписницама како би се остварили ови циљеви. Посебан значај овог Протокола произилази из чињенице да је њиме одређена и прва законски обавезујућа, међународна дефиниција трговине људима. Наиме, одредбом члана 3. тачка а., трговина људским бићима дефинисана је као «регрутовање, транспорт, трансфер, скривање/пружање уточишта или прихват лица, путем пријетње или употребом силе или других облика принуде, отмице, преваре, обмане, злоупотребе власти или стања угрожености, давања или примања новца или бенефиција за добијање пристанка лица које има контролу над неким другим лицем, у сврху експлоатације. Експлоатација укључује, и у најмањој мјери, искориштавање проституције других или друге облике сексуалног искориштавања, присилни рад или услуге, ропство или праксу сличну ропству, покорност или одузимање органа». У одредби се даље истиче да је пристанак жртве трговине људима на намјеравану експлоатацију изнијету у претходној тачки овог члана без значаја у случајевима у којима је кориштена било која мјера изнијета у тачки (а). Поред тога, под трговином људским бићима подразумејева се регрутовање, транспорт, трансфер, скривање или прихват дјетета, односно лица млађег од осамнаест година, ради експлоатације, чак и ако не обухвата било које од средстава наведених под тачком (а).⁶ Дакле, у питању је једна савремена дефиниција трговине људима, која се не ограничава само на сексуалну експлоатацију, већ обухвата и друге облике експлоатације, подразумејевајући под жртвом трговине људима лица и женског и мушког пола.⁷

⁶ В. чл. 3 Протокола, Службени гласник БиХ, Међународни уговори, бр. 3/2002., с. 67.

⁷ Већи број докумената против трговине људима, која су усвојили ОЕБС, Савјет Европе, Европска унија, користи уске дефиниције у односу на дефиницију овог Протокола. Већина њих фокусира се само на трговину женама ради сексуалне експлоатације. в. Angelika Kartusch: Приручник за ревизију законске регулативе против трговине људима са посебним освртом на регион Пакта за стабилност југоисточне Европе, Институт за људска права «Ludvig Boltzmann», Беч, 2001, с. 48.

3. Правни акти на нивоу Европске уније

Заштита полног интегритета дјецe и малољетника је предмет регулативе великог броја аката који су донијети у оквиру Европске уније, Савјета Европе, Европског парламента и различитих комисија. Њиховим доношењем се настоји обезбиједити адекватна заштита дјецe и малољетника од свих облика сексуалног злостављања и искориштавања, уз истовремено успостављање стандарда који ће водити уједначавању националних законодавстава свих држава чланица Европске уније, као и оних које желе постати њене чланице. Поред већег броја резолуција које су усвојене у оквиру Европског парламента, а које се не односе искључиво на заштиту полног интегритет дјецe, већ на различите начине дотичу и ову проблематику⁸, Европски парламент је усвојио неколико Резолуција које се односе само на заштиту дјецe и малољетника. У том смислу можемо споменути *Резолуцију Европског парламента о мјерама за заштиту малољетника у Европској унији (1996)* која истиче да би приоритет требала бити борба против дјечијег сексуалног туризма, дјечије порнографије и њене употребе од стране педофилске мреже. Поред осталог, Резолуција предвиђа обавезу држава да инкриминишу производњу и посједовање дјечије порнографије, као и мјере за спречавање ширења педофилског материјала путем интернета, при чему посебну пажњу треба посветити информисању дјецe о опасностима које крије употреба нових технологија. *Комисија у Комуникацији Комисије против сексуалног туризма дјецe (1996)*⁹ дефинише дјечији сексуални туризам као облик сексуалног искориштавања дјецe у сврху зараде, који је повезан са организованим криминалом. Наглашава се да је у борби против овог облика криминалитета, због неуједначених инкриминација, различито одређене добне границе дјетета до које оно не може дати ваљан пристанак на сексуални чин, те због других разлика

⁸ Тако нпр. Резолуција Европског парламента о искориштавању проституције других у трговини људима (1989), Резолуција Европског парламента о трговини женама (1993), Резолуција Европског парламента о трговини људима (1995).

⁹ COM (96) 547 on smobating child seks tourism, прихваћена 27.11.1996. године.

у регулативи између држава, неопходно јачати међународну сарадњу. *Препорука Одбора министара Савјета Европе Р (91) II о сексуалном искориштавању, порнографији, проституцији и сексуалној трговини са дјецом и омладином* представља акт којим Савјет Европе државама чланицама предлаже да, суочене са застрашујућим порастом комерцијалног искориштавања дјеце и омладине у порнографији, проституцији и трговини људима, пробудесвијестнајширејавностиоопасностисексуалнезлоупотребе дјеце и омладине, посебно употребе дјеце за производњу аудио-визуелних записа с еротичним и сексуалним садржајима. У том циљу, поред осталог, Препорука истиче важност организованог и редовног обавјештавања родитеља и других који воде бригу о малољетницима о опасностима сексуалног искориштавања дјеце и омладине, као и важност укључивања информација о опасности сексуалног искориштавања и злоупотребе дјеце и могућности њихове одбране од таквих поступака у наставне планове основних и средњих школа. У завршном дијелу ове препоруке налази се позив за вршење научних истраживања различитих облика сексуалног искориштавања дјеце, посебно на раскршћу различитих култура, педофилије, везе између усвајања и сексуалног злостављања, структуре клијентеле дјечије проституције, различитих облика сексуалне индустрије и њене везе са организованим криминалом и сполно преносивим болестима и слично.

У вези са дјеловањем Савјета Европе на подручју кривично-правног реаговања и криминалне политике у вези са људском сексуалношћу и заштитом дјеце и омладине, треба поменути и *Резолуцију 1099 (1996) Парламентарне скупштине Савјета Европе о сексуалном искориштавању дјеце*. Ова Резолуција позива међународну заједницу да новелира релевантне међународне конвенције и споразуме, посебно Конвенцију УН о дјечијим правима из 1990. године, а све у циљу њиховог усаглашавања са новонасталом ситуацијом у области сексуалног искориштавања, дјеце које карактерише висок степен организованости и транс-националности. Резолуција позива на инкриминисање (на-

мјерног) посједовања дјечије порнографије, њене производње и дистрибуирања, као и њеног снимања и емитовања. Сва кривична дјела у вези са сексуалним интегритетом дјече морају се сматрати озбиљним злочином за који је предвиђена висока казна и дуги рокови застарјевања (члан 12/IV Резолуције). Посебно је интересантна одредба према којој чланице међународне заједнице, посебно чланице Савјета Европе, требају у своје кривично право укључити начело да малољетник испод 15 година биолошке старости не може дати правно ваљан пристанак на сексуалне контакте са одраслима. Између осталог, Резолуција предлаже и низ превентивних мјера којима би се требало утицати на смањење сексуалног искориштавања дјече.

У оквиру активности које се воде у вези са заштитом полног интегритета дјече и малољетника, треба споменути и *Заједничку акцију Европске уније и Савјета Европе у вези са борбом против трговине људима и сексуалног искориштавања дјече (1997)*.¹⁰ Поред тога што упозорава на повезаност ових негативних појава са организованим криминалом, она даје дефиницију сексуалног искориштавања дјече и одраслих. Сексуално искориштавање дјече обухвата подстрекавање или присиљавање дјече на учешће у незаконитим сексуалним активностима, искориштавање дјечије проституције или других незаконитих сексуалних активности дјече и искориштавање дјече за дјечију порнографију, укључујући производњу или друге облике промета таквог материјала, као и посједовање дјечије порнографије. С друге стране, сексуално искориштавање одраслих дефинише као искориштавање проституције других у сврху стицања профита, гдје је била употребљена принуда, посебно насиље или пријетња, превара или злоупотреба ауторитета или других притисака када лице нема реалне и прихватљиве алтернативе осим да се преда притисику или злостављању.

Комуникација Комисије Савјету и Европском парламенту о борби против трговине људима и против сексуалног

¹⁰ Eu Joint Action of 24 February 1997 concerning action to combat trafficking in human beings and exploitation of children, OJ L 063, 4.3.1997.

*искориштавања дјеце и дјечије порнографије усвојена 2000. године*¹¹ обликовала је приједлог за двије оквирне одлуке, једну против трговине људима, а другу против сексуалног искориштавања дјеце и дјечије порнографије. Потреба за доношењем Оквирних одлука произлази из одсутности јединствене дефиниције, јединствене инкриминације и санкција у државама чланицама, што је довело до неуспјеха раније донијетих правних аката Европске уније на том подручју. Приликом састављања ових приједлога, Комисија је узела у обзир акте других међународних организација, посебно Конвенцију против међународног организованог криминалитета и њене протоколе, као и Конвенцију о кибернетичком криминалу. Савјет Европе у својој *Одлуци о борби против дјечије порнографије на интернету из 2000. године*¹² подстиче борбу против производње, посједовања и дистрибуције дјечије порнографије и ефикасне истраге и кажњавање таквих кривичних дјела. *Резолуција Савјета о судјеловању цивилног друшва у проналажењу нестале или сексуално експлоатисане дјеце (2001)*¹³ обухвата сљедеће ситуације: нестанак, отмице, одбјеглу дјецу, отмице од стране трећег лица, несталу дјецу, сексуално искориштену дјецу, трговину дјецом, проституцију и порнографију, педофилске мреже на интернету и неорганизовано сексуално злостављање дјеце изван породице. Одбор министара је усвојио *Препоруку (2001) 16 о заштити дјеце од сексуалног искориштавања*¹⁴, која даје дефиницију сексуалног искориштавања дјеце, дјечије порнографије, дјечије проституције и трговине дјецом. Дјечија порнографија је дефинисана као порнографски материјал који визуелно приказује малољетника, лице које изгледа као малољетник, или реалне слике које представљају малољетника који учествује у експлицитном сексуалном акту. Државе треба

¹¹ Communication from the Commission to the Council and the European Parliament – Combating trafficking in human beings and combating the sexual exploitation of children and child pornography, COM/2000/0854 final. 21.12.2000.

¹² Council decision to combat child pornography on te Internet. OJ L 138, 9.6.2000.

¹³ Council Resolution on the contribution of civil society in finding missing or sexually exploited children, OJ C 283, 9.10.2001.

¹⁴ Усвојена 31.10.2001.

у свом законодавству да инкриминишу производњу дјечије порнографије за дистрибуцију, нуђење или омогућавање приступа до ње, ширење или пренос дјечије порнографије, наручивање дјечије порнографије за себе или другог или посједовање дјечије порнографије. Дјечија проституција је дефинисана као нуђење, добијање, пружање или кориштење дјецe за сексуалне активности за накнаду у било којем облику. Трговина с дјецом је добијање, промет, давање смјештаја, испорука или продаја дјецe за намјене сексуалног искориштавања. С тим у вези, државе морају у свом кривичном законодавству инкриминисати све наведене радње, при чему је ирелевантно да ли су оне повезане са организованим криминалитетом или не. При томе се истиче да дјецa која су била жртве сексуалног искориштавања не смију бити кривично гоњена за кривична дјела повезана са искориштавањем.

*Резолуција 1307 (2002) о сексуалном искориштавању дјецe*¹⁵ посебно истиче опасност интернета за ширење могућности сексуалног искориштавања дјецe. *Конвенција о кибернетичком криминалу*¹⁶, коју је усвојио Савјет Европе 23.11.2001. године, предвиђа мјере заштите полног интегритета дјецe од њихове злоупотребе путем рачунарске мреже и електронских информатичких средстава. Конвенција у чл. 9. став 1.¹⁷ прописује да су државе чланице обавезне у својим националним законодавствима инкриминисати и слједећа понашања, ако су учињена

¹⁵ Resolution 1307 (2002) on sexual exploitation of children: zero tolerance, усвојена на Парламентарној скупштини 29.07.2002. године.

¹⁶ Convention on Cybercrime, ETS, no. 185. БиХ је потписала ову Конвенцију 09.02.2005. и ратификовала 19.05.2006. тако да је она ступила на снагу 01.09.2006.

¹⁷ Article 9 –Offences related to child pornography 1 Each Party shall adopt such legislative and other measures as may be necessary to establish as criminal offences under its domestic law, when committed intentionally and without right, the following conduct: a) producing child pornography for the purpose of its distribution through a computer system; b) offering or making available child pornography through a computer system; c) distributing or transmitting child pornography through a computer system; d) procuring child pornography through a computer system for oneself or for another person; e) possessing child pornography in a computer system or on a computer-data storage medium.

неовлаштено и с намјером (*intentionally and without right*): а) производња дјечије порнографије за сврху њене дистрибуције путем рачунарског система; б) нуђење или чињење доступним дјечије порнографије путем рачунарског система; ц) дистрибуирање или преношење дјечије порнографије путем рачунарског система; д) прибављање дјечије порнографије путем информатичког система за себе или другога, е) посједовање дјечије порнографије у рачунарском систему или на медију за похрану рачунарских података. У ставу 2. овог члана предвиђено је да за потребе става 1 израз „дјечија порнографија“ укључује порнографски материјал који визуелно приказује: а) малољетника како учествује у сексуално експлицитном понашању; б) особу која изгледа као малољетник који учествује у сексуално експлицитном понашању; ц) реалистичне слике које представљају малољетника како учествује у сексуално експлицитном понашању.¹⁸ У ставу 3 изричито је наглашено да за потребе става 2. термин „малољетник“ укључује све особе млађе од 18 година. Странка може одредити нижу старосну доб, али она не смије бити испод 16 година.¹⁹ Конвенција је предвидјела да свака странка може задржати право непримјењивања у цјелости или дјелимично, става 1, тачке д и е, и става 2 тачке б и ц.²⁰

Оквирна одлука Савјета о борби против сексуалног искориставања дјеце и дјечије порнографије (2003) је, због своје обавезујуће природе, најзначајнији правни акт Европске уније на овом подручју.²¹ Према овој одлуци, државе чланице су оба-

¹⁸ 2 For the purpose of paragraph 1 above, the term “child pornography” shall include pornographic material that visually depicts: a) a minor engaged in sexually explicit conduct; b) a person appearing to be a minor engaged in sexually explicit conduct; c) realistic images representing a minor engaged in sexually explicit conduct.

¹⁹ 3 For the purpose of paragraph 2 above, the term “minor” shall include all persons under 18 years of age. A Party may, however, require a lower age-limit, which shall be not less than 16 years.

²⁰ 4 Each Party may reserve the right not to apply, in whole or in part, paragraphs 1, sub-paragraphs d. and e, and 2, sub-paragraphs b. and c.

²¹ Council Framework Decision 2004/68/JHA of 22 December 2003 on combating

везне инкриминисати одређене врсте понашања и предвидјети одговарајуће казне. Одлуком су предвиђена два кривична дјела: сексуално искориштавање дјецe и дјечија порнографија. Државе морају инкриминисати: 1. присиљавање дјетета на проституцију или судјеловање у порнографским представама или профитирање од таквог или другачијег искориштавања дјецe за такве намјене; 2. подстрекавање дјетета на проституцију или на судјеловање у порнографским представама; 3. учешће у сексуалном чину с дјететом, у којем је употребљена принуда, сила или пријетња, уз плаћање новца или других облика награде или компензације у замјену за дјететово учешће у сексуалним активностима, или злоупотребом стања повјерења, моћи или утицаја над дјететом. У циљу спречавања дјечије порнографије, државе треба да инкриминишу слjedeћа понашања: 1. прављење дјечије порнографије; 2. дистрибуција и ширење дјечије порнографије; 3. стављање на располагање дјечије порнографије или опскрбљавање с њом, и 4. прибављање или посједовање дјечије порнографије.

На крају треба споменути и *Конвенцију Вијећа Европе о заштити дјецe против сексуалног искориштавања и сексуалног злостављања из 2007. године*²², коју БиХ није још потписала и ратификовала. Циљ ове конвенције јесте да се обезбиједи ефикасне мјере за спречавање и борбу против сексуалног искориштавања и сексуалног злостављања дјецe, за заштиту права дјецe жртава сексуалног искориштавања и сексуалног злостављања и за унапређење националне и међународне сарадње у борби против сексуалног искориштавања и сексуалног злостављања дјецe. За потребе ове конвенције “дијете” значи свака особа млађа од 18 година. У члану 18 у којем се говори о сексуалном злостављању (*Sexual abuse*) одређено је да ће свака странка предузети потребне законодавне или друге мјере како би осигурала да се инкриминишу

the sexual exploitation of children and child pornography, OJ L 13/44, 20.1.2004.

²² Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse Lanzarote, 25.X.2007.

слједећа намјерна (умишљајна) понашања: 1. а) укључење у сексуалне активности с дјететом, које према релевантним одредбама националног права, није постигло законску доб за сексуалне активности; б) укључење у сексуалне активности с дјететом у којима се: - употребљава принуда, сила или пријетња; - злоупотребљава позиција повјерења, власти или утицаја на дијете, укључујући таква понашања и унутар породице; или – злоупотребљава посебно осјетљива ситуација дјетета, нарочито због психичког или физичког инвалидитета или стања зависности. 2. За потребе става 1., свака странка ће одредити доб испод које је забрањено вршење сексуалних активности с дјететом. 3. Одредбе става 1.а не односе се на добровољне сексуалне активности међу малољетницима. Чланом 19 који се односи на *дјечију проституцију*, предвиђена је обавеза инкриминисања слједећих намјерних активности: а) регрутовање дјетета за проституцију или омогућавање дјетету да судјелује у проституцији; б) присиљавање дјетета на проституцију или профитирање од дјечије проституције или на други начин искориштавања дјетета за такве сврхе; ц) вршење дјечије проституције. За потребе овог члана, израз “дјечија проституција” означава чињеницу кориштења дјетета за сексуалне активности, за које је договорен или обећан новац или неки други облик накнаде, без обзира да ли је плаћање или споразум, односно обећање, учињено у корист дјетета или треће особе. Конвенција предвиђа и кривична дјела у вези са *дјечјом порнографијом* (чл. 20), и у том смислу предвиђа да ће свака странка осигурати да се инкриминишу слједећа неовлаштена и намјерна понашања: а) производња дјечије порнографије; б) нуђење или стављање на располагање дјечије порнографије; ц) дистрибуција или преношење дјечије порнографије; г) набављање дјечије порнографије за себе или друго лице; е) посједовање дјечије порнографије, и *ф) свјесно добијање приступа кроз информационе и комуникационе технологије до дјечије порнографије*. За потребе овог члана израз “дјечија порнографија” подразумијева било какав материјал који визуелно приказује дијете које се бави стварним

или симулираним експлицитним сексуалним понашањем, или било који приказ дјечијих сексуалних органа првенствено за сексуалне сврхе. Свака страна може задржати право да не примјењује, у цјелини или дјелимично, став 1. а и е за производњу и посједовање порнографског материјала: -који се састоји искључиво од симулиране представе и реалне слике непостојећег дјетета (виртуелна дјечја порнографија); - укључивање дјеце која су достигла године живота које су означене у члану 18, ставу 2 (године живота изнад којих је дозвољено вршење обљубе), ако се те слике производе и посједују уз њихову сагласност и само за своје приватне сврхе. Државе могу резервисати право да не примјењују, у цјелини или дјелимично, ств 1. ф. На сличан начин је одређено и укључивање дјеце у порнографске представе, а Конвенција предвиђа инкриминисање и намјерног омогућавања дјетету (које није достигло одређену доб) да буде свједок сексуалног злостављања или сексуалне активности, без његовог учествовања. Према овој Конвенцији вријеме застарјелости кривичног гоњења мора бити постављено тако да се омогући довољно времена за ефикасно покретање поступка након што жртва постане пунољетна и да је оно сразмјерно тежини кривичног дјела.

4. Закључак

Из претходног излагања је видљиво да је на међународном нивоу донијет значајан број правних аката којима се настоји успоставити оптимална и адекватна заштита полног интегритета дјеце и малољетника. Успостављени су одређени стандарди кривичноправне заштите који се морају поштовати у свим државама потписницама наведених аката, али и у државама које претендују да постану чланице Европске уније, међу које спада и Босна и Херцеговина. Имајући у виду чињеницу да су ентитетски кривични закони, као и Кривични закон Брчко Дистрикта БиХ, донијети 2003. године, односно у вријеме када многи од наведених међународних аката нису ни били донесени, а да и касније

извршене измјене наведених закона нису у значајнијој мјери обухватале ову област, мишљења смо да је у наредном периоду неопходно извршити измјену кривичног законодавства у оном дијелу који се тиче кривичноправне заштите полног интегритета дјецe и малољетника, уважавајући при томе принципе и стандарде који су постављени наведеним међународним актима.

Prof. Ivanka Marković, LL.D.
Associate professor, Law School, Banja Luka University

*INTERNATIONAL FRAMEWORK AND STANDARDS OF
CRIMINAL LAW PROTECTION OF SEXUAL INTEGRITY OF CHILDREN AND MINORS*

Summary

Sexual violation and abuse of children is a type of criminal act which has been characterised in modern society with extraordinary expansion, dynamics, organisation and transnational relatedness, and especially age and life span of victims affected by it. In that sense, this type of criminal activity is on top of scale of the most dangerous criminal activities targeting children, female sex in particular, which might have a very negative implications on psychological and physical development of their personality. The last decade of the last century and the first decade of this century has been marked with numerous European and International conferences and meetings, which resulted in various conventions, resolutions, and declarations, prohibiting every form of sexual violation and abuse of children. In this paper the author studies the most important international acts establishing the standards of modern criminal law protection of sexual integrity of children and juveniles.

Key words: *sexual, international standards, sexual integrity of children, sexual abuse and exploitation of children*

